

Budapestre vonatkozó ujságcikk

Osztályozás

725.14

Szerző: *Pásztor Mihály*
Cím: *A Károly-kaszárnya*

Hely

Idő

"1930"

Forrás: *Magyar Hírlap*

Személy

Bp. 1930.

(Hely)

(Idő)

(Köt. v. füz.)

A Károly-kaszárnya

Írta: Pásztor Mihály

Erdekes és változatos Pest-Buda multja. Ebből az érdekes multból kevés kőből való emlék maradt. Vagy a viharok sodorták el, vagy a szagoldó fejlődés gázolt végig rajtuk. Maholnap a fiz ujjunkon számolhatjuk meg azokat a régi házakat, amelyeket a bontó csákány meghagyott számunkra. Ilyen régi időkbeli ránk maradt öreg ház, ilyen emlék a 30 esztendővel ezelőtti városházává alakított Károly-kaszárnya, amelynek élettörténetét most fratta meg a magisztrátus Schoen Arnold dr.-al. A jeles historikus lelkiismeretesen összeszedett erről a házról minden adatot, amit csak összeszedhetett. Felkutatta a pestvárosi levéltárat; járt a bécsi katonai levéltárban is. Elolvasta a 100—150 évvel ezelőtti publikált leírásokat, amelyek erről a nagy házról szólnak és így írta meg a *Központi Városháza élettörténetét*, első kötete ként annak a monografia-sorozatnak, amelyben a főváros tanácsa emléket akar állítani a város multjának.

Mint annyi nagyszerű intézmény, ez a nagy ház is egy Széchenynek: *Széchenyi György* esztergomi primásnak köszöni a megszületését. Három híjján száz esztendő volt az esztergomi primás, mikor a 157.000 rajnai forint értékű tőkének megfelelő vágbesztercei, csejtei és betczkói birtokainak minden néven nevezendő hasznát egyes eggedül a Pesten felállítandó rokkantak házára testálta. A hosszú török háború alatt elnyomorodott, beteg, béna, sebesült és rokkant katonák sorsát megesezt a szíve a pátriárkák korát élő főpapnak. A primás az invalidusok számára kórházat és menedékhelyet

akart építeni, melyben gondtalanul tölthetik el életük hátralévő részét. *Széchenyi György* már nem érthette meg a nagy ház megépítését, amelynek fundamentumát 1716-ban rakták le, de amely csak 1738-ban készült el *Martinelli Antal* császári építész tervei szerint.

Huszonkét esztendőig épült az invalidusok palotája és csak nyolc esztendő múlva lesz kétszáz esztendős ez a barnára festett — mammut-ház, amely még látta kicsinynek és szegénynek azt a Pestet, amelyből a mi ragyogó fővárosunk kivirágozott. Vajjon boldogabbak voltak-e akkoriban az emberek? Ránk maradt *Martinelli Antal*nak egy 1739-ből való rajza, amely azt mutatja, hogy az invalidusok palotája valamikor Pest leg hatalmasabb épülete volt, amely uralkodott a kőfállal körülkerített város földszintes házain, Sütő uccai frontja mentén szerényen és kedvesen húzódtak meg a náddal és zsúppal fedett viskók, amelyeknek tágas udvaráról önérzetesen emeltek ég felé fejüket a kútágások. A házak mögött volt a kőfállal körülkerített temető és azon a részen, ahol ma az evangélikus templom és iskola áll; ott volt a katonai faraktár, meg a rokkantak tébolydája és élelmes vállalkozók ott építettek föl később az állathecceknek deszkából összerótt arénáját. A nagy épület keleti frontja a város falához támaszkodott. Azontúl vonult el a mai Károly körút helyén az Országút, amely elválasztotta a Belsővárost attól a hatalmas dűlőutaktól össze-vissza szabdalta kertés területtől, amelyen ma a Teréz- és Erzsébetváros házrengetege áll.

Martinelli császári építőmester képen a

mai Király uccának már meg van a nyoma. Két hatalmas majorság között húzódik egy dűlőút és igyekszik kifelé a Rákosra. Jobbkéz felől hatalmas majorház könyökölt ki az országútra. Ez a majorház már 150—200 esztendővel ezelőtti kocsmá volt, melynek hatalmas udvarán országos vásárok idején a vásáros zsidók kvártélyozták be a portékájukat. Ezt a kocsmát, amelyet később *Orczy István* a jász-kúnok kapitánya vásárolt meg; kezdettől fogva „Angol király” vendéglőnek hívták. Híres-neves kocsmá volt ez. A XVIII. század végén a Király uccát is erről a kocsmáról keresztelték el „Angol király uccának”. Százötven esztendő alatt azután a rohanó idő az uccanévről leköptatta az „angol”-t, úgyhogy nekünk, maiaknak már csak a „király” maradt meg. de ehhez azután ragaszkodunk. A XVIII. század végén ennek a kocsmának a helyére építette *Orczy Lőrinc*nek, a tábornok-költőnek fia azt a hatalmas gettót, amelyben valamikor két zsinagóga, egy rituális fürdő, öt-száz főből álló lakosság, sok raktár, temérek nyersbőr és gyapjú, még végtelen mennyiségű egér és patkány lakozott. Most akarják lebontani a régi időknek ezt a patkányvárát, mely több mint 130 esztendő óta kockettál a Károly kaszárnyával.

★

A rokkantak háza különben kétszáz esztendő alatt nagyon sok változáson ment keresztül. A Városház uccai frontja ugyan alig változott, de egyébként kívül-belül sokat to-

dozták-foldozták a négyezer rokkant számára épült mammutházat. A rokkantak különben csak 1784-ig laktak a barnára festett palotában, mert *József császár* Nagyszombatba telepítette a rokkantakat és gránátosokat szállásolt a helyükre. Így lett kaszárnya az invalidus palotából, melyről egy látogatása alkalmából *Mária Terézia* azt mondta, hogy szebb, mint a bécsi Burg. A szabadgondolkodó csá-

szár meg az invalidusok kapornáját is kilakoltatta, a templomi felszereléseket pedig elárvereztette. Egy darabig azután a gránátosok lakták a nagy házat. Majd az idők során más rendű és rangú katonaságot kvártélyoztak bele. A XVIII. század végén, mikor lebontották a város falát; a mai Károly körút felől egy emeletes frontot építettek a szekeresz katonák számára. Az épülettömb északkeleti sarkát pedig, ahol az örült katonák kórháza, a fatelep és hecc-aréna húzódtott meg; templom és iskola céljaira odaadták az evangélikus egyháznak.

Az előtt is, de a Bach-korszakban meg különösen állandóan tömve volt katonával a Károly kaszárnya, mely a város szívében éjjel-nappal vigvázott a rebellis pestiekre. Így aztán érthető, hogy nem volt túlságosan népszerű a rokkantak háza, de a kiegyezés után — amikor már lélegzeni is szabad volt a polgárságnak — méginkább bántotta a nagy ház látása a pestieket. Nemcsak azért bántotta, mert szomorú időkre emlékeztetett, de azért is, mert útjában volt a város fejlődésének. Baj volt az is, hogy nagy helyet foglalt el, de az is idegesítette a közönséget, hogy minden demonstráció alkalmával és a publikumnak minden megmozdulása idején felvonulásra készen, feltűzött szuronyal várta a katonaság a kaszárnya udvarán a parancsot, hogy rácsapjon a tüntetőkre. Kellemetlen volt az is, hogy a Károly körúti fronton voltak elhelyezve a szekereszlovak istállói és ezek az istállók olyan dögleletes büzt terjesztettek az egész vidéken, hogy a Király ucca és környéke ezt az átható szagot csak hosszú tréning után tudta megszokni. A környék, de maga a városi hatóság is állandóan demonstrált ellene és egyre-másra írta a felterjesztéseket a katonai kincstárhoz, hogy lakoltassa ki a Károly körúti frontról a szekereszlovakat. A sok írásnak azonban nem volt eredménye. Ez volt a helyzet, amikor a hetvenes évek elején egy vállalkozó azt ajánlotta, hogy új eme-

letet épít a Károly körüti frontra és átalakítja az istállókat is, ha harminc esztendőn keresztül ő szedheti a kaszárnya Károly körüti frontján építendő boltok bérét. A katonai kincstár elfogadta az ajánlatot, a vállalkozó felépítette az emeletet és szerette volna bérbe adni a boltokat. A dolog azonban nehezen ment. Az 1873-as bécsi krach ugyanis alaposan megzavarta a vállalkozó számítását. Olyan idők jártak akkor, hogy még a régi boltok is beadták a kulcsot, nem hogy új üzletekre lett volna szükség. Így esett, hogy jóideig csak licitációk; végkiárulások és csődítömegből vett holmik eladására lehetett felhasználni a Károly-kaszárnya boltjait. Ezenkívül vásári komédiások, csepürágók, plasztikontulajdonosok; óriás kígyót, kétféjú borjút és szakállas nőket mutogató emberek vették be magukat a Károly körüti boltokba. De szerencsére a krachos idők sem tartottak örökké és végül is a Károly-kaszárnya vállalkozói sem fizettek rá a kincstári üzletre, sőt alaposan megszedték magukat.

A katonai kincstár különben csinált egy másik üzletet is. A kaszárnya Rostély ucai részén volt egy épület, amelyben valamikor azok az irgalmas barátok laktak, akik a rokkantak házának kápolnájában papi szolgálatot végeztek. A katonai kincstár az irgalmas barátok lakta épületet a hetvenes évek végén bérbeadta a Folies Caprice nevű híres mulatósnak. A német világban, a németül beszélő Terézvárosnak nagyon kedves szórakozóhelye volt ez a kaszárnyába ékelt Folies Caprice, melyben zsargon-nyelven énekelték a malacságokat. Többi közt arról volt nevezetes ez a mulató, hogy itt játszották először a „Klabriaspattie“ című bohózatot.

★

A polgárság egy darabig csak várta-várta hogy mikor pusztul már el a város szívéből ez az istentelen nagy kaszárnya; de biz az nem mozdult magától. Erre megindult az akció, amelyben résztvettek a hivatalos urak is, a sajtó is, a polgárság is. Még a kormány is megpróbálta kiintrikálni a város közepéről a behemót épületet. A kormány természetesen nagyon óvatosan csinálta, amit csinált, mert kaszárnyáról volt szó és ilyesmi az öreg Ferenc József nem értette a tréfát. Mikor megindultak a tárgyalások arról, hogy a katonai kincstár engedje át a kaszárnyát a fővárosnak: katonáék csak a kaszárnya felét akarták átengedni. Egyszerre aztán olyasmi történt, ami engedékeny tette a katonai köröket is. Meghalt Kossuth Lajos és — mint a költő mondta „megenyhült a lég“. Nem kellett már félni a turini remetétől. A kormány, mint nemzeti vívmányt hozta, hogy a király megengedi, hogy a főváros 5.6 millió forintért megválthassa a Károly-kaszárnyát,

meg az Újépületet. A közönség odáig volt a boldogságtól, pláne, mikor meghallotta, hogy a király nemcsak hogy ratifikálta a megállapodást, mely a kaszárnyák megváltása dolgában a magyar kormány és a katonai kincstár közt létrejött, hanem ráadásul, gavalérosan még a citadellát is odaajándékozta a fővárosnak.

Szóval végre a fővárosé lett a Károly-kaszárnya, de olyan hirtelenül jutott hozzá a mammut-házhoz, hogy hamarjában nem tudta: mitevő legyen vele. Eleinte úgy volt, hogy lebontják a nagy házat és eladják a helyét. De nem bontották le. A főváros a városházát költöztette bele. Azután még vagy lizenöt esztendeig vitatkoztak arról, hogy miképpen lehetne és miképpen kellene szentíciósan nagyszerű tornyos városházat építeni a Károly-kaszárnya helyén?! Temérdek tervet csináltak az építőművészek az új városházáról, jót is, rosszat is. Rengeteg szónoklat és szakvélemény hangzott el ebben a kérdésben. A monumentális városháza megépítésének minden előfeltétele megvolt már, csak éppen a pénz hiányzott. Így aztán nem épült meg az új városháza, ellenben a Károly kaszárnya áll ma is, mint a Sion hegye. Kiderült, hogy a rokkantak palotájából nagyon megfelelő városháza vált. A legénységi szobákból nagyszerű szobákat fabrikáltak a polgármesterek, a tanácsnokoknak és az adminisztráció számára; Bárczy István pedig polgármesterege idején gyönyörű virágos kertet ültetett a palota udvarára, ahol valamikor katonákat egzercírozattak és „in die balance“-ra tanítottak. Ezek a tarka virágok, meg Nagy Kristóf elvénhedt szobra, (melyet szintén Bárczy István plántált a Városháza udvarára a Kristóf-tér sarkáról) soha elenyhítenek az épület kaszárnyai ridegségén.

★

Az invalidusok palotája körül pedig tovább zsi bong, zajong az élet. A barnára festett mammut-palota jóakarattal szemléli a folyton fiatalodó Pest életkedvét; a mai nemzedék erőfeszítéseit és küzdelmeit a boldogulásért. A palota fölött zúgva repül át az acélmadár; a háztetőn a rádió antennája hozza a híreket a világ négy tájéka felől a levegőn keresztül. A Károly-kaszárnya ezen mind nem csodálkozik. Sosem csodálkozik, pedig sok mindent látott már; sok generációt élt túl és sok generációt fog még túlélni. Nyolc év múlva lesz kétszáz esztendő s...

Ennek a kétszáz esztendő épületnek az élettörténetét írta meg dr. Schoen Arnold érdekesen, a történetíró objektívításával és a tudós lelkesedésével.